

Kazinczy Ferenc és a nyelvújítás

1. Ki volt ő? Irodalmi diktátor, ahogy Szerb Antal irodalomtörténész mondta? Vagy az irodalom telefonközpontja, Németh László írónk szavaival élve?

Nézz utána Kazinczy Ferenc életútjának és pályaképének! Foglald össze röviden, maximum 15 mondatban!

A feladat megoldása akkor jó, ha valamennyi fontos adatot felhasználtál. Maradj a kívánt terjedelmen belül, törekedj a lényegre!

2. *Olvasd el Kazinczy Ferenc Ortológus és neológus nálunk és más nemzeteknél című tanulmányának alábbi részletét! Válaszolj a szöveghez tartozó kérdésekre is!*

- a. *Mi utal arra, hogy Kazinczy szándéka a békülés és a kiegyenlítődség?*

„Jól és szépen az ír, aki tüzes ortológus és tüzes neológus egyszerre, s így egyességben és ellenkezésben van önmagával.” Kazinczy ezzel kifejezi, hogy ortológusokra és neológusokra egyaránt szüksége van a nyelvnek. Vagyis egy nyelv életben maradásához az állandóság éppúgy kell, mint a változás. Nyelvtani ismereteinkből tudjuk, hogy a nyelv egyszerre állandó és változó rendszer. Az állandóság segít megőrizni sajátosságait, régi gyökereit. A változás természetes velejárója a nyelv életének. Hisz az anélkül, hogy érzékelnénk, minden pillanatban változásban van.

- b. *A nyelvújítás az irodalmi stílus megújítását is jelentette. Idézd a szövegből azt a részt, ami erre utal!*

Nyelvújítónk pályája első szakaszában az irodalomhoz arisztokratikus módon állt hozzá. A nemesség ízlését kívánta képviselni. Fordításokkal igyekezett példához juttatni a magyar irodalom alkotóit. Később az irodalmi stílus megújítását tűzte ki célul: az új nyelvi eszmény, a fentebb stíl elérését. Ennek jellemzője a hétköznapiól való eltérés, a választékosság, az emelkedettség. Ezek a jellemzők lényegében a klasszicizmusnak feleltethetőek meg, ami

Kazinczy művészetében is jelentkezett. A szövegben a *fentebb nem* kifejezés utal a stílusújításra.

c. Hogyan nyilatkozik Kazinczy a neológusokat illetően? Foglald össze!

Kazinczy ebben a tanulmányában belátja, hogy a nyelvújítók túlzásba estek. Sok olyan szót is megalkottak, amelyek nem maradhattak meg a nyelvben. Túl hosszúvá vagy bonyolulttá, cifrára sikerültek. De a nyelvújítók így is szép eredményeket értek el. Mintegy 10 000 szó köszönheti nekik az életét. Ezek nélkül ma nem lennének képesek kommunikálni. Az irodalmi stílus és a szókincs megújításán kívül a következőket érték még el: tisztázták a köznyelv és a tájnyelv egymáshoz való viszonyát, letették a nyelvművelés és a helyesírás alapjait, szótárakat, nyelvtankönyveket adtak ki, s ezzel megfogalmazták az egységes nyelvi normát.

3. Nézz utána a jottista-ypszilonista „háborúnak”! Foglald össze, hogy kik és milyen céllal vettek benne részt!

A jottista - ypszilonista háború lényegében egy helyesírási vita a nyelvújítás korából. Két helyesírási alapelv között folyt a háborúskodás a dominanciáért. A jottisták a szóelemző írásmódot pártolták, közéjük tartozott Révai Miklós. Az ypszilonisták a kiejtés szerinti írásmódért kardoskodtak, közéjük tartozott Versegly Ferenc. A jottisták nyertek, részben annak is köszönhetően, hogy Révai Miklós Kazinczy mellé állt a nyelvújítási tevékenységben.

Az ypszilonisták a látja szó t és j kapcsolatát ty-vel, vagyis kiejtés szerint jelölnék: láttya. A jottista változat a szóelemzés elve szerint: látja. Ma már tudjuk, hogy mindkét alapelv egyformán fontos. Mivel a magyar ragasztó nyelv, ezért a szóelemzésnek megfelelően igyekszünk szavainkban minden elemet, azaz morfémat feltüntetni: lát-ja. Ugyanakkor a szavak írott és kiejtett változata között csekély az eltérés.

4. Nyelvtani ismétlő! Az irodalom és a nyelvtan egymást segítő tudományok. Ezért nyelvújításról mind irodalom-, mind nyelvtanórán hallhatsz. Az alábbi feladatban a nyelvújítók szóalkotási módszerét kívánjuk veled átismételni.

Írd a példák mellé a hozzájuk tartozó szóalkotási módot!

Szó	Szóalkotási mód
szemüveg	szóösszetétel
tanítás	szóképzés
kapa (eredetileg kapál)	szóelvonás
higany (híg+anyag)	szóösszerántás
betyár	tájnyelvi szavak köznyelvbe emelése
cím (eredetileg címer)	szórövidítés
év	elavult szavak felújítása
anyag (latin material)	idegen szavak lefordítása